

TEKSTİL TARİHİ BAĞLAMINDA HİNT GELENEKSEL GİYSİSİ SAREE (SARI) ÜZERİNE KÜLTÜREL BİR ANALİZ*

A CULTURAL ANALYSIS ON INDIAN TRADITIONAL DRESS SAREE (SARI) IN THE
CONTEXT OF TEXTILE HISTORY

Nazan OSKAY**

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
 Geliş: 11.07.2020	<p>Toplumların kültürel kimlik özelliklerinin yansımada en geniş verileri barındıran üretim alanlarından biri tekstil olmuştur. Tekstil işlevsel amaçlı üretilirken, üreten toplumun kültürel özellikleri dokuma malzemesine, motiflerine, rengine ve kullanım formuna yansımıştır. Veriler geniş bir analizle anlamlandırıldığında, insanlığın tarih boyunca kendisini tekstil malzemesinde ifade ettiği kolayca fark edilmektedir.</p> <p>Araştırmanın veri analizinde, uzun tarihsel geçmişe dayanan tekstil üretim ve tasarımlarıyla, tarih boyunca çok sayıda toplumun ilgisini üzerinde toplayıp, onları etkileyen Hint Uygarlığı seçilmiştir. Zengin bir tekstil geleneğine sahip olan Hindistan, geleneksel giysisi saree (sari) üretim süreçleri ve ürün bağlamında kültürel kimlik kodlarının kaydedildiği veri alanı olarak kabul edilmiştir. Günümüzde de kültürel geçmişin izlerini taşıması bakımından orijinallliğini korumayı başarmış olan saree geleneği, pamuk ve ipek ipliklerin coğrafyaya özgü tekniklerle dokunmasında elde edilen olağan üstü estetik başarısını, özel anlamlar yüklenmiş renk ilişkileri ve desenler ile bütünleyerek kültürel değerini yapılandırmıştır.</p> <p>Hindistan tekstil tarihini ve dokuma örneklerini içeren literatür araştırması sonucu elde edilen verilerin, kültürel kimlik bağlamında yorumlanmasını kapsayan bu çalışmada tüm tarihsel dönemlere değinme olanağı bulunamadığı için günümüze ulaşan üretimi ve tasarımı sürdürülen örneklerin ele alınması amaçlanmıştır.</p>
 Kabul: 26.10.2020	
Anahtar Kelimeler: <i>Tekstil Tarihi, Hint Tekstil Kültürü, Kültürel Kimlik, Saree (Sari).</i>	
Araştırma Makalesi	

ARTICLE INFO	ABSTRACT
 Received: 11.07.2020	<p>Textile is one of the production areas incorporating the most extensive data in reflecting the cultural identity characteristics of a society. While textiles are produced for functional purposes, the cultural characteristics of the society are reflected in the weaving material, patterns, color and form of use. Interpreting the data through a broad analysis, it is easily noticed that humanity has expressed itself in textile material throughout history.</p> <p>Indian Civilization was preferred for the data analysis of the research, since it attracted the attention of numerous societies throughout history with textile production and designs based on a long historical past. Saree, the traditional dress of India which has a rich textile tradition, was seen as a data field where cultural identity codes are recorded concerning the production processes and product itself. Preserving its originality since it bears the traces of the past in terms of cultural authenticity today, saree has structured its cultural value by integrating color relationships with special meanings, patterns and its extraordinary aesthetic success in weaving the cotton and silk yarns through techniques particular to its geography.</p> <p>In this study, which covers the interpretation of the data obtained as a result of literature research involving the history of Indian textiles and weaving examples in the context of cultural identity, it is aimed to address the examples that have survived to the present day, as it is not possible to refer to all historical periods.</p>
 Accepted: 26.10.2020	
Keywords: <i>Textile History, Indian Textile Culture, Cultural Identity, Saree (Sari).</i>	
Research Article	

* Bu çalışma, 7-10 Aralık 2017 tarihlerinde Mardin’de gerçekleştirilen I. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongre’ sinde sözlü bildiri olarak sunulmuş, daha sonra genişletilerek makaleye dönüştürülmüştür.

** Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Van / Türkiye, E-mail: nazan_oscay@hotmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3704-5945>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Oscay, Nazan (2020). “Tekstil Tarihi Bağlamında Hint Geleneksel Giysisi Saree (Sari) Üzerine Kültürel Bir Analiz”.

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD), 3 (2): 145-159. DOI:

<http://dx.doi.org/10.37999/udekad.768110>.

Extended Abstract

Textile has been a fundamental part of human life as a requirement since the beginning of the civilization. Examining its history, textile has more of a functional utilitarian role than an aesthetic concern. However, in our day, people live in a world of textile surrounded by objects that can be both useful and aesthetic beyond the requirement aspect of dressing. In this context, the significance of textile in human life is undeniable.

Textile, which is the most basic requirement of humanity throughout history, has been an important cultural bearer besides its functionality. Each society has produced its own textile products in parallel with the way they live. Therefore, textiles and clothing in particular contain effective messages about the political/social/cultural existence and senses of belonging of individuals.

Textile, which is a part of the cultural identity of societies, is also like a language of all nations. From this point of view, one of the nations that attract attention is India with its society and dress culture, particularly remarkable with the colors. The rand known as saree, which is especially noted for its fabric, style and color, has been the most important identity bearer in this culture. Considering the historical documents that can be obtained and the examples that have reached today, saree, which incorporates cultural norms, is the product of a fairly rich tradition.

Considered to be the oldest type of clothing in the world and a cultural icon of India, saree has a fairly ancient history. It is known that in the years around 3000 B.C., people, who lived in the Indus Valley Civilization, used clothing similar to modern-day saree with a material consisting only of fabric, whose name is mentioned in the *Vedas* that are considered sacred in Hinduism.

In this sense, the saree tradition, which has managed to preserve its authenticity in terms of bearing traces of the cultural past, incorporates elements of Indian society such as tradition and belief and retains its artistic feature with its characteristic structure.

Conveying the cultural characteristics of Indian society in its historical adventure, saree is regionally diverse in India. This diversity has developed based on the socio-economic and socio-cultural differences of the society. Geographical conditions affecting this situation, the type of material used are also among the elements that affect this diversity.

Sarees obtained by weaving are designed using various yarns. Saree, which in the past was mostly woven with silk or cotton yarn, has gained richness with different kinds of yarns. Mainly produced on hand-woven looms in rural areas, this garment may differ in design based on the status of the user. For wealthy families, there are certain samples of saree that are often woven with colored silk with rich patterns (geometric, figurative or herbal), as well as the brocade-woven ones that are made of metal threads (gold, silver), or the sarees produced through painted warp and weft yarns using the *ikat* design. Furthermore, woven saree can be decorated with colored silk threads that is called as the *Resham* process, as well as various embroideries called *Zardozi* embroidery using pearls and precious stones along with gold-silver threads. As per the middle-class or low-income people, they prefer saree with no decorative elements, just printed ones or those containing plain weaving.

One of the most conspicuous examples of cultural identity, the saree is a strip of fabric that is draped around the entire body with a length ranging between 4-6 and 8-9 meters and a width of 1,2 meters. The actual length and width of the saree vary according to the region and the quality. A good quality saree made from expensive fabrics such as dense silk and cotton is long and wide. Other kinds of saree are for those with lower income levels. Cheaper types of saree worn by peasants and poor people living in the cities have always been short to make it easier to move. An exposed ankle indicates that the woman is working and her income level is low.

Saree is folded in different styles, particularly in *Nivi style*. This garment, which was mostly draped around the body alone in ancient times, began to be worn with a blouse called *Choli* and a *Petticoat*, which ensured that the saree was fixed at the waist.

Indian civilization was preferred for the data analysis of the research, since it attracted the attention of numerous societies throughout history with textile production and designs based on a long historical background. Saree, the traditional dress of India which has a rich textile tradition, was accepted as a data field where cultural identity codes are recorded concerning the production processes and product itself. Preserving its originality since it bears the traces of the past in terms of cultural authenticity today, saree has structured its cultural value by

integrating color relationships with special meanings, patterns and its extraordinary aesthetic success in weaving the cotton and silk yarns through techniques particular to its geography.

As a conclusion of the data obtained from the literature of the Indian textile history and saree samples, certain findings were reached that there have been changes in cultural identity of the saree tradition in both design and materials used, concluding that saree, the traditional garment of India, has adapted to its internal dynamics and has preserved its cultural characteristics even during the process of globalization in the post-industrial society.

1. Giriş

Tekstil; insanlık tarihi boyunca işlevsel, kültürel, geleneksel anlamda önce insanı giyinik kılan, sonra da çevresini süsleyen bir unsur olarak uygarlık tarihi boyunca var olmuştur. Bu nedenle tekstil; bir tür kültür tarihidir (Oskay-Durna 2014: 226).

Kültürün önemli bir biçimlendiricisi olan tekstil, tarih boyunca temel yaşamsal ihtiyaçlara cevap vermiş, bireysel ya da toplumsal kimlik algılarını düzenleyen önemli bir olgu olmuştur. Toplumların kültürel özelliklerinin belirlenmesinde başvurulan tekstil metodunun kökeni, M.Ö. 5. yüzyıl tarihçisi Herodot'a kadar uzanmaktadır (Schick 2003: 86).

Topluma dair önemli bir kültür aktarıcısı olan tekstil, Hint toplumunun da kültürel kimliğinin belirleyicisi olmuştur. Özellikle kumaşı, tarzı ve rengi ile dikkat çeken saree olarak bilinen kumaş şeridi bu kültürün en önemli kimlik taşıyıcısı olmuştur. Geleneksel bir giysi türü olan saree günümüz teknolojik gelişmelerden payını almış olsa da kültürel hafızanın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Schick'e (2003: 86) göre;

“Bireyin kimliğini tanımlamak için çevre ve kıyafet betimlemelerine başvurulması, Herodot'un Tarihler adlı eserinde bahsettiği insan topluluklarını birbirinden ayırmak için, toplumları evrensel olarak tanımladığı yedi farklı kültürel kategori içinde analiz ederek, dil, beslenme alışkanlıkları, yerleşim, savunma yöntemleri, diğer toplumlar arasındaki yerleri, doğal çevre ve giyinme biçimleri alt başlıklarına başvurması kıyafetlerin kültür içindeki yerinin önemini göstermektedir”.

Schick'inde ifade ettiği gibi, ilkel toplumlardan çağdaş topluma kadar önemli kültürel özellikler barındıran giysi, toplumların gerek şekilsel gerekse kültürel özelliklerini yansıtmada önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda saree, Hint kültüründeki kullanımı ve sembolik anlamı ile geçmişten günümüze önemli bir kültürel unsur olmuştur.

Bu çalışmada, Hindistan'ın tekstil tarihi üzerinden saree'nin kültürel kimlik boyutlarına değinilmektedir. Ayrıca çalışma boyunca kullanılan “saree” sözcüğü kumaş, giysi ve kimliğe dair bir tanımlama olarak okunmalıdır.

2. Tekstil-Kimlik İlişkisinin Kültürel Boyutları

Kültür Kavramı, “bir milletin asırlar boyunca oluşturduğu yaşam tarzlarının kodlarını içine alan hafıza gibidir. Kültür, milletin yüzyıllar boyunca ilgi, algı, tutum ve davranışlarla tezahür eden yaşam biçimi, maddi ve manevi değerler toplamı olup (Şeriatı 1995: 48), bunları yaratmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçlar bütünüdür (Besli 2012:401) ifadeleri ile açıklanmış, toplum bilimlerin önemle üzerinde durduğu bir terim olmuştur.

Bir milletin tarihten başlayarak bugüne kadar gelen yaşam biçimlerinin özünü yansıtan kültür, medeniyetlerin oluşmasına önemli katkı sağlayan bir olgudur. Bir toplumun değerler bütününe oluşturan bu olgu; din, dil, örf ve âdetler (gelenek ve görenekler), dünya görüşü,

yaşama biçimi, tarih, sanat, edebiyat, coğrafya... vb. unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Göçer 2012: 52). Bu unsurların en önemlilerinden biri de tekstil ve tekstil özelinde giysidir.

Tekstil, örtünme içgüdüleriyle başlayan ve estetik kaygıyla devam eden bir süreç olmuştur. Her toplum tekstil malzemesini yaşam biçimi ile paralel olarak üretmiştir. Tekstil olgusu ve özelde giyim, bireylerin siyasal/toplumsal/kültürel var oluşları ve aidiyet biçimlerine dair etkili mesajlar verdiği gibi, kaçınılmaz biçimde kimlikleşme süreçlerine de etkili olmaktadır (Köse 2007: 460).

Zengin bir tekstil geleneğine sahip olan Hindistan, geleneksel giysisi saree üretim süreçleri ve ürün bağlamında, kültürel kimlik kodlarının kaydedildiği, veri alanı olarak kabul edilmiştir. Kültürel normların yüklendiği bu giysi, elde edilebilen tarihi belgeler ve günümüze ulaşan örnekler üzerinden incelendiğinde, şaşırtıcı ölçüde uçsuz bucaksız bir zenginlik ile karşılaşmaktadır. Günümüzde de kültürel geçmişin izlerini taşıması açısından orijinalliğini korumayı başarmış olan saree geleneği, Hindistan'da bölgesel çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik; toplumun folklorik, sosyo-ekonomik yapısı, yaşanan coğrafya, kullanılan malzeme, iklim gibi etkenlerle oluşmuştur.

3. Hint Tekstilinin Kısa Tarihi

Tekstil, insanın dış etkenlerden korunma ve örtünme ihtiyacı sonucunda ortaya çıkmıştır. Tekstil, dar anlamda dokuma ve dokumacılık olarak (Ergür 2002: 265) açıklansa da örme ve keçeleştirme gibi üretim yöntemlerini de içeren; elyafı ipliğe, kumaştan giysiye kadar tüm süreçleri kapsayan genel bir kavramdır. Uygulamalı bir sanat dalı olan tekstil, zanaattan teknolojik gelişmelere, toplumsal olaylardan ekonomiye kadar farklı birçok alan ile sıkı ilişki içindedir (Üstüner 2017: 49).

Tekstil, insanlığın en temel gereksinimi olmasının yanı sıra, kültürel ve ekonomik koşulların şekillendirdiği mühim bir kültürel biçim ve aynı zamanda da kültürün taşıyıcısı olmuştur (Erden 1998: 6'dan aktaran; Artun 2006: 1). İşlevsel amaçlı üretilirken, üreten toplumun kültürel kimlik özelliklerini yansıtmada en geniş verileri barındıran tekstil, kuşkusuz Hindistan'ın da temel kültür bileşenlerinden biri olmuştur.

Zengin bir mirasa sahip Hint tekstilinin kökeni, insanların kumaş dokumak için saf pamuk kullandıkları İndus Vadisi Medeniyetine kadar uzanmaktadır. Veda'nın en eskisi olan Rigveda, tekstiller hakkındaki edebi bilgileri içermekte ve dokumayı ifade etmektedir. Seçkin Hint destanları Ramayana ve Mahabharata, eski Hindistan'da çok çeşitli kumaşların varlığından söz etmektedir. Bu destanlar, aristokratlar tarafından giyilen stilize kıyafetlere ve sıradan insanlar tarafından giyilen basit giysilere atıfta bulunmaktadır (<http://www.india-crafts.com/textile/textile-history.html>).

Hindistan tekstil tarihi, geçmişten bugüne kadar önemli geleneksel tekstil yapısı olan dokumalardan anlaşılmaktadır. Farklı iplik (ipek, keten, pamuk, yün) ve tekniklerle dokunan bu kumaşlar Hint kültürel kimliğini yansıtmaktadır.

Hindistan; eski çağlardan beri pamuklu dokuma merkezi olarak bilinmektedir. Eski ve Ortaçağ Hint tekstillerinin kayıtlarına çoğunlukla edebiyat ve heykelde rastlanmaktadır. İndus Vadisi'ndeki Mohenjo-Daro'da yapılan arkeolojik kazılar M.Ö. 3000 yıllarından bu yana, pamuğun varlığını ortaya koymaktadır (Wilson 1979: 164). M.S 1. yüzyılda Hindistan, Gujarat'ın verimli ovalarında ve Tapti, Narbada ırmaklarının vadilerinde, kayda değer oranda

kaliteli kumaşların dokunduğu, Peri-Plus Maris Erythraeri'nin kayıtlarından anlaşılmaktadır (Harris 1995: 104).

Kahire'nin güneyinde yer alan, Ortaçağ boyunca tüccarlar için bir kervansaray kenti olan Fustat'ta, Hint orijinli boyalı kumaş parçaları bulunmuştur. Bu parçalar bazı kaynaklarda 8-15. yy. arasına tarihlendirilirken (Harris 1995: 104), bazı kaynaklara göre ise, M.S. 12-14. yüzyıllara ait olduğu düşünülmektedir (Yağan 1978: 35).

Hindistan'da Müslümanlık dönemi yaklaşık olarak M.S. 1200 yılından İngilizlerin Hindistan'da hâkimiyeti ele geçirdiği 1760 yılına kadar sürmüştür. 13. yüzyılın başlarında Cengiz Han saldırıya geçip 14. yüzyılın sonlarında Timur işgal edene kadar, Hindistan'ın büyük bölümü sultanlar tarafından denetlenmiştir. Marco Polo 13. yüzyılın sonlarında Hindistan'ın sahil bölgelerinde bulunan halk ve sanayiler hakkında detaylı raporlar bırakmıştır. Koromandel Sahilinde dünyanın en kaliteli ve en güzel kumaş örümcek ağlarının dokularına benzeyen çirişli keten bezi gördüğünden bahsetmiş ve büyük tekstil merkezi Cambay'da çivit ile kumaş boyandığını, Gujarat'ta ise pamuk eğildiğini gözlemlemiştir (Wilson 1979: 164-165).

Cengiz Han'ın soyundan gelen Babür 1526 yılında yeni ve önemli bir hanedanlık kurmuştur. Hint tekstili hakkındaki en yararlı raporlar Babür sarayına atanan Avrupalı büyükelçiler tarafından kaleme alınmıştır. Giysi, yastık ve duvar halılarının yanı sıra etkileyici at ve fil süslerinden bahsedilmiştir. Döneme ait Banaras'tan gelen ve kimhabs veya kincobs olarak adlandırılan altın brokarlar mevcuttur (Wilson 1979: 164-165).

Hint tekstil tarihini incelendiğinde, terimlerin tutarsız şekilde kullanıldığı Erken Orta Çağ Döneminden (M.S. 900-1200) günümüze az sayıda güvenilir yazılı belge ulaşılabilmektedir. Bu nedenle kumaş isimleri açık olarak dokundukları yeri yansıtmaktadır (Wilson 1979: 164-165).

15-19. yüzyıllar arasında; Hindistan'ın farklı bölgelerinde, farklı tekniklerle dokunan birkaç dokuma çeşidi vardır. Bu dokumaların başında Kalemkari ve Keşmir bölgesinde dokunan şallar gelir ki, bunlardan Kalemkari; renklerinin güzelliği ve renklerinin solmalara karşı dayanıklı olması ile tanınmaktadır. Bu dokumaları, İngilizler, Hollandalılar ve Fransızlar, yatak örtüleri ve örtü setleri için kendi modacılarına tasarlatmışlardır. Özellikle 18. yüzyıl boyunca böyle tasarımlar, karlı bir ticaret geliştirmiştir. Keşmir şalları da son derece zor bir teknikle, iplikleri (atkı) birbirine bağlayarak dokunmuştur. Bu dokumalar farklı iplikler (ipek, keten, pamuk, yün) ile uygulanmış ve sonrasında çeşitli işlemlerle tamamlanmıştır (Harris 1995: 105).

4. Hint Kültüründe Saree

Bir topluluğun değerler bütününe oluşturan kültür, insanların sembolik temsil pratikleri yoluyla anlam inşa etmeye çalıştıkları bir yaşam düzeni (Tomlinson 2013: 35) ise tekstil de yüzyıllar boyu kültürler arasındaki etkileşimde ön plana çıkmış, materyal, form, teknik ve tasarımsal boyutta yeniden yorumlanarak toplumların kültüre dair belleğin somut aktarıcıları olarak dikkat çekmiştir (Kozbekçi Ayrancı 2018: 22).

Tekstil bağlamında kültürel farklılıkların dışavurumu olan giysi de imgesel olarak düşünüldüğünde, kolektif belleğin taşıyıcısıdır ve bir toplumun kimlik kazanması sürecine aracılık etmektedir. Köse'ye (2007: 458) göre;

“Giyinmek, bir anlamda kişiler arasındaki simgesel sınırların belirlenmesinde işlev gören bir “kimlikleşme” aracıdır. Sosyal statü ve sınıf farklılıklarının, görünüşe göre bir ayırım biçiminde somutlaşmasında giysilerin kamusal alanda ifade ettikleri anlamlar, bu nedenle hem göstergibilimsel olarak iletişimsel bir değere hem de kimliğin siyasal/kültürel boyutlarına ilişkin birtakım önemli anlamlara da sahiptir”.

Köse'nin de ifade ettiği gibi, giyim maddi kültürün bir ögesi olup, toplumların iletişimsel olgusunu oluşturmakla birlikte, imgesel olarak kültürel belleği içinde barındıran sınıfsal algılamının bir ürünüdür. “Giysiler en geniş anlamda, kişisel duyguları ya da ruh hallerini dışa vurmak için değil, toplumsal anlamları aktarmak için kullanılırlar” (Fiske 1999: 13). Giysiler aracılığıyla cisimleşmiş anlamsal aktarım biçimleri (tarz, üslup, renk, süslemeler, kumaşın cinsi, kalitesi vb.) aynı zamanda toplumsal aidiyet izlerini taşımaktadır (Köse 2007: 463).

Hint kültüründe tarihsel bir belleği barındıran saree de bu anlamda Hint toplumunun gelenek ve inanış gibi unsurlarını içinde barındırmakta ve karakteristik yapıyla sanatsal özelliğini korumaktadır.

Dünyanın en eski giysi türü olarak kabul edilen ve Hindistan'ın kültürel simgesi durumuna gelen saree ile ilgili yapılan araştırmalarda M.Ö. 3000 yıllarında, Hinduizm'de kutsal kabul edilen Vedalarda isminin geçtiği ve İndus Vadisi Medeniyetinde yaşayan insanların sadece kumaştan oluşan bir malzemeyle günümüz saree'sine benzer bir giysi ile örtündükleri bilinmektedir (Pendergast-Pendergast 2003: 87).

Kökenlerinin belirsiz olduğu saree incelendiğinde; kayıtlardan da anlaşıldığı üzere farklı dönemlerde vücutların etrafına sarılmış, dikişsiz farklı uzunluklarda kumaş giyildiği görülmektedir. Farklı stillerde karşımıza çıkan bu kültürel giysi, M.Ö. 100 yılında Kuzey Hindistan Yarımadası'nda pantolon tarzında tüm vücudun etrafını saran giysi biçiminde tasvir edilmiştir. Bu tarz saree modelinin antik zamanlarda Hint Yarımadası'nın tapınak dansçıları arasında evrimleşmiş olabileceği düşünülmektedir (Kaikobad-Sultana vd. 2014:19).

Tüm vücudu saran saree; M.S. 1. bin yılın başında çeşitli bölgesel ve etnik gruplar tarafından giyilmiştir. Özellikle Gandharan Uygarlığına ait birçok heykelde çeşitli şekillerde katlanmış saree (Res. 1) örneklerine rastlamak mümkündür (Lynton 2002: 10).

Resim 1. Gandharan Kabartmaları, Arthur M. Sackler Galleri, Washington, D.C., ABD

Buda'nın doğumunun kutlandığı sahnede, Buda'nın annesi olan Maya'nın saree giydiği görülmektedir.

Gandharan Uygarlığı dışında, M.S. 300-550 tarihleri arasında, Doğu Hindistan'da hüküm sürmüş Gupta Hanedanı'na ait seramik parçalar da (Res.2) farklı biçimlerde vücuda sarılmış saree örnekleri görülmektedir (Lynton 2002: 10).

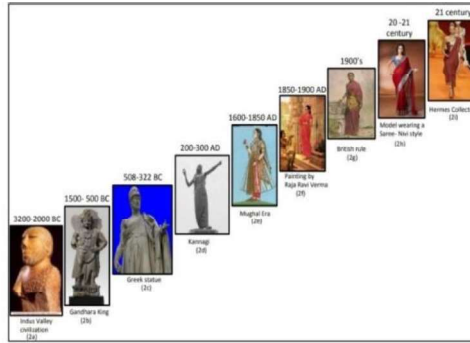
Resim 2. Gupta Hanedanı'na ait seramik parçası, Brooklyn Müzesi, New York, ABD

Hint kültürünün etnik giysisi olan saree, dönemsel yaşanan farklılıklara bağlı olarak değişimler göstermektedir. Özellikle Babür İmparatorluğu (M.S.1600-1850)'nun kurulmasıyla birlikte tek başına vücuda sarılan saree, Müslümanlığın bir getirisi olarak, *choli (bluz)* ve *petticoat (iç etek, astar)* olarak bilinen iki yeni giysi (Res. 3) ile kombin edilmektedir (Kaur-Agrawal 2019: 300).

Resim 3. Babür Kostümleri

Tarih boyunca Hindistan'ının en belirgin kültür sembolizmi olarak kabul edilen bu etnik giysinin kullanımı ve evrimsel gelişimi heykellerden, minyatür el yazmalarından ve günümüz tasarımcıların koleksiyonlarından anlaşılmaktadır (Res. 4).

Resim 4. Saree'nin Dönemsel Gelişimi

5. Saree'nin Tanımı ve Geleneksel Anlamı

Toplumsal kimliğin ayırt edici unsurlarından biri olan giysi, geçmişten günümüze çeşitli doğal, toplumsal, etik değerlerin etkisiyle biçim değişiklikleri göstererek bugüne kadar ulaşmıştır. Ancak Hint toplumunda sembolik iletişim biçimi olan saree'nin değişkenliği; ait olduğu bölge, kullanılan malzeme ve kişisel tercihler gibi nedenlerle olmuştur. Bu bağlamda Hint geleneksel kültür kodlarını üzerinde taşıyan saree'nin önemi yadsınamaz bir gerçekliktir.

Tarih boyunca geniş bir kullanım alanı bulan, Hindistan dışında Bangladeş, Nepal ve Sri Lanka gibi farklı ülkelerde de kültürel bir simge olarak kabul edilen saree, Sanskritçe 'de *kumaş şeridi* olarak tercüme edilmektedir. Araştırmalar bu kelimenin kökeni Prakrit (Budist

döneminde konuşulan bir dil) dilinde *sattika* sözcüğünden türediğini göstermektedir. *Sattika* kelimesi Budist literatüründe, kadınların kıyafetleri anlamına gelmektedir (Kaur-Agrawal 2019: 300). Bu giyside kullanılan kumaş boyutu genellikle 4-6 ila 8-9 metre uzunluğundadır.

Hint toplumunun, tarihsel serüveni içinde, kültürel özelliklerini aktaran saree, tasarımsal anlamda dönemsel değişiklikler gösterse de geçmişten bugüne üzerinde sembolik bir anlamlar taşımaktadır. Antik zamanlarda Hint geleneğinde herhangi bir kumaşın dikilip, giysiye dönüştürülmesi uğursuzluk olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle Hinduizm inanç sistemine göre şekil alan saree, kumaş şeridinin bedene sarılması ile form kazanmaktadır. Tek parça saree'nin uğurlu kabul edildiği Hinduizm dininin bir gereği olarak; dini ritüeller, düğünler, festivaller ve doğum kutlamaları gibi, birçok farklı etkinlikte giyilmiştir. Güney Hindistan'da yaklaşık olarak M.S. 200 yıllarında yazılmış *Natya Shastra* (sahne sanatları üzerine Sanskritçe bir metin)'da bulunan ilk saree'nin özellikleri incelendiğinde, genellikle göbek kısmının açık kaldığı ifade edilmektedir. Çünkü Hinduizm inancına göre, yaşam kaynağı olarak kabul edilen göbek ve diyafram açık (çıplak) bırakılmalıdır (Kaur-Agrawal 2019: 302).

6. Saree'nin Tasarım Yapısı

Saree özel olarak kesimi yapılan bir elbise olmasa da kumaşın yapısal tasarımı ve tasarım çeşitliliği çok fazladır. Bunun nedeni, geleneksel olarak her bölgede, kadının sosyal statüsü, ailevi durumu ve bölgesel kimliğiyle farklılık göstermesidir.

Dokuma ile elde edilen saree'ler çeşitli iplikler kullanılarak tasarlanmaktadır. Geçmişte çoğunlukla ipek veya pamuk iplikle dokunan saree; günümüzde farklı iplik çeşitliliğiyle zenginlik kazanmıştır. Çoğunlukla kırsal bölgelerde el dokuma tezgâhlarında üretilen bu giysi, statüye göre tasarımsal farklılıklar gösterebilmektedir. Varlıklı aileler için genellikle renkli ipekle yapılan, zengin desenlere (geometrik, bitkisel veya figüratif) sahip örneklerle rastlandığı gibi, metal iplikler kullanılarak (altın, gümüş) dokunmuş brokar ya da önceden bağlanıp, boyanmış olan atkı ve çözümlü iplikleri kullanılarak dokunmuş ikat desenli saree'ler de üretilmektedir. Ayrıca saree, dokumadan sonra *Resham* işi olarak isimlendirilen renkli ipek iplikler ile süslenebildiği gibi, altın-gümüş ipliklerle birlikte inciler ve değerli taşlar kullanılarak *Zardozi* nakışı olarak isimlendirilen çeşitli nakışlarla da süslenmektedir (Kaikobad-Sultana vd. 2014: 22). Orta sınıf ya da dar gelirli insanlar ise herhangi bir dekoratif unsurun kullanılmadığı, baskılı ya da sadece düz dokumanın yapıldığı saree'yi tercih etmektedir.

Günümüzde saree'ler ütü gerektirmeyen polyester, naylon veya suni ipek gibi ipliklerle mekanik tezgâhlarda seri olarak üretilmekte olup, geleneksel üretim biçimleriyle çok az karşılaşmaktadır.

7. Saree'nin Kullanımı

Giysiler toplumsal özellikleri ifade eden güçlü bir araçtır. Geçmişten günümüze birbiriyle ticari alışveriş içinde olan uygarlıklarda kültürel anlamda benzerlikler görülmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda kültürün önemli bir parçası olan giysilerde de benzer durum olağandır. Ancak bazı uygarlıklar her ne kadar kültürler arası etkilerin izlerini taşısa da kendi kültürel kodlarına bağlı estetik ve form özelliklerini koruyarak, maddi kültürün güçlü bir ifade aracı olmuş ve günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başarmışlardır (Himam 2013: 92-95).

Geleneksel Hint Giysisi saree de bu anlamda geçmişten günümüze varlığını korumayı başarmıştır. Kendi içinde farklılıklar gösteren bu giysi türü, günlük yaşantıdan çeşitli ritüellere kadar insanların kullanım alışkanlıklarına dönüşmüştür.

Saree, çoğunlukla Hint Yarımadası'nın tamamında gündelik giyim unsuru olarak kullanılmaktadır. Ancak bir kadının etnik kökeni, sınıfı veya sosyal geçmişi genelde onun kumaş, renk ve desen seçimini etkilemektedir. Örneğin Kuzey Hindistan'da beyaz matemi simgelerken (Lynton 2002: 12), düğünlerde çoğunlukla jorjet, ipek, şifon saree'lerin kırmızı, bordo, mavi, mor, altın, yeşil gibi popüler renkleri tercih edilmektedir. Resmi davetlerde daha çok açık ve pastel pamuklu saree'ler giyilmektedir. Buna ek olarak farklı kutlamalarda ise, yine daha zarif lehnga, denizkızı tarzı saree'ler dikkat çekmektedir (Kaikobad-Sultana vd. 2014: 23). Kuzey Hindistanlı kadınların başlarını örtmeleri beklenmektedir. Bazı bilim adamları bunu İslamiyet'in hâkimiyetine yormakta ancak İslamiyet'in kuruluşunun bin yılı aşkın öncesinde bile, *Mahabharata* (M.S. 800 ve 700 yılları arasında derlenen) gibi antik Sanskrit metinlerde, kadınların, yaşlıların ve sosyal açıdan üst düzey insanların önünde başlarını örtmelerinin beklendiğini işaret etmektedir (Lynton 2002: 12).

Bir kadının etnik kökeni, sınıfı veya sosyal geçmişi genelde onun kumaş, renk ve desen seçimini etkilemektedir. Sevinç, enerji ve evlenme arzusunun sembolize eden parlak renkler, özellikle kırmızı evlenecek olan kadınlar tarafından tercih edilen renklerdir. Evlenmiş daha olgun kadınların koyu mavi ve diğer donuk tonlarda saree giymesi beklenmektedir. Dravid güneyinde ise bu tür renk kuralları geçersizdir (Lynton 2002: 12).

8. Saree'nin Ölçüleri

Kültürel kimliğin en belirgin örneklerinden olan saree, 4-6 ila 8-9 metre uzunluğunda (Singh 2017: 12; Chishti 2010; Lynton 2002: 12), 120 santimetre genişliğinde vücudun bütün çevresinde drape (katlanmış) edilmiş bir kumaş şerididir. Saree'nin gerçek uzunluğu ve genişliği bölgeye ve kaliteye göre değişkenlik göstermektedir. Yoğun ipek ve pamuk gibi pahalı kumaşlardan yapılmış iyi kalitede bir saree daha uzun ve geniştir. Buna karşın, açıkta kalmış ayak bileği, kadının çalıştığı ve gelir düzeyinin düşük olduğunun göstergesi olmuştur ve dink makinesi yapımı olan, köylüler ve şehirli yoksullar tarafından giyilen daha ucuz saree'ler hareket etmeyi kolaylaştırmak için her zaman kısa tercih edilmiştir.

Geleneksel saree ölçüleri ayrıca bölgesel ve toplumsal drape (katlama) tarzlarına bağlı olarak da değişkenlik göstermektedir. Örneğin Dravid güneyinde, pek çok yoksul alt sınıf ve kabile kadınının yanı sıra muhafazakâr Ortodoks Brahmanlar da kendi toplumlarının geleneklerine ait çeşitli pantolon benzeri şekillerde katlanmış, 7 ile 9 metre uzunluklarında saree'leri hala giymektedirler. Bu şekilde katlanan saree'ler, günümüz şehirli orta sınıfları tarafından nadiren giyilir çünkü artık bu insanlar, geçen yüzyılda sadece Batı Deccan ve Dravid Hindistan'ın bazı bölgelerinde giyilen, yaygın *nivi* tarzını benimsemişlerdir.

9. Saree Drape Stilleri

Saree; farklı etnik köken, coğrafya, iklim ve Hindistan'da her bölge halkının kültürel geleneklerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Köse'nin de ifade ettiği gibi, "Giysiler, farklı kültürlerden insanlara göre değişik anlamlar içerebileceği gibi farklı sosyal statülere ve dünya görüşlerine mensup kişiler açısından da özel anlamsal kodlar ve mesajlar içerirler" (Köse 2007: 457). Bu bağlamda toplumların giysileri aynı coğrafya üzerinde yaşıyor olmalarına

rağmen, bölgesel farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedenle Hint toplumunun milli değerlerinden biri olan saree'nin de çeşitli şekillerde karşımıza çıkması olağandır.

Saree; yaygın olarak *Nivi Stili* olmak üzere farklı katlama stilleri içerisinde değerlendirilmektedir. Antik dönemde çoğunlukla tek başına bedene drape edilen bu giysi, zamanla *Choli* olarak isimlendirilen bluz ve saree'nin belde sabitlenmesini sağlayan *Petticoat* olarak bilinen Jüpon ile giyilmeye başlanmıştır (Singh 2017: 12).

9.1. Nivi Stili

Nivi tarzı saree (Res. 5), sadece Hindistan'da değil, bu giysinin kullanıldığı ülkelerde de en yaygın drape biçimidir. Kökenleri, Andhra Pradesh (Hindistan'ın güneydoğu kesiminde eyalet) 'e kadar uzanmıştır. Tipik bir *Nivi* stilinde, saree'nin bir ucu jüponun¹ bel çizgisine sıkıştırılmış olarak başlar, daha sonra göbeğin altında düzgün pileler yapılarak bir kez daha jüponun bel kısmına iliştilmektedir. Kumaşın diğer ucu olan pallu kısmı arkadan öne doğru getirilerek sol omuzun üstünden aşağıya doğru serbest bırakılmaktadır.

Resim 5. Nivi Stili Saree

9.2. Maharashtra'nın Nauvari Stili

*Nauvari*², *kashta*³ stili (Res. 6), olarak bilinir ve özünde Hindistan'ın Maharashtra eyaletindeki kadınlar tarafından giyilen geleneksel bir saree tarzıdır. Bu saree tarzında, kumaş tam ortadan bel hizasında bağlanır, daha sonra pantolon görüntüsü vermek için kumaş uçları bacakların etrafına sarılarak, arka tarafta bel kısmına drape yapılarak sabitlenir. *Nivi* stilinde olduğu gibi, kumaşın diğer ucu pallu kısmı arkadan öne doğru getirilerek sol omuzun üstünden aşağıya doğru serbest bırakılmaktadır. Bu saree tarzında yaklaşık 8 metre uzunluğundaki tek parça kumaş kullanıldığı için jüpon giyilmemektedir.

¹ Oxford English Dictionary' ye göre, şu anki İngiliz İngilizcesinde, jüpon "omuzdan veya belden sarkan hafif, gevşek bir iç çamaşırdır".

² Dokuz Yarda anlamına gelmektedir.

³ Kashta kelimesi, saree'yi arkaya sıkıştırma (bel kısmına) anlamına gelmektedir.

Resim 6. Nauvari, Kashta Stili Saree

9.3. Bengal'in Athpourey Stili

Bengali tarzı (Res. 7), en sık karşılaşılan saree örtme stillerinden biridir. Modern saree'nin aksine, kumaş şeridinin bir ucu herhangi bir pileye yer verilmeden, altta giyilmiş jüponun bel kısmına sokulur, kumaşın diğer ucu ise önce sol omuz üzerinden geçirilerek, sağ omuzdan öne gelecek şekilde serbest bırakılmakta ya da omuzla bir iğne yardımıyla sabitlenmektedir.

Resim 7. Bengal'in Athpourey Stili Saree

9.4. Tamil Nadu'nun Madisar Stili

Geleneksel evli Brahmin kadınlar tarafından kültürel olarak giyilen *Madisar* tarzı (Res. 8) örtünme biçimi, bir semboldür. Madisaar farklı bir tarzda giyildiğinden, dokuz metre bir saree gerektirmektedir. Yarı erkek yarı kadın anlamına gelen 'ardhanareeshwara' tarzından esinlenen *Madisar* Stili, alt tarafı Maharashtra'nın *Nauvari Stili* gibi pantolon şeklinde vücuda sarılırken, üst kısmı diğer stillerde olduğu gibi kumaş pileler halinde omuzlardan sarkıtılıp, bel çevresine sarılmaktadır.

Resim 8. Tamil Nadu'nun Madisar Stili Saree

Altta jüpon gerektirmeyen Tamil Nadu'nun önemli bir giysi biçimi olan *Madisar* stili, evlilikten başlayarak bebek partisi, ölüm törenlerine kadar kültürlerinin çok önemli bir parçasıdır.⁴

9.5. Kerala'nın Mundum Nariyathum Stili

Mundum Nariyathum stili (Res. 9), Güney Hindistan'ın, Kerala eyaletindeki kadınların geleneksel giyim tarzıdır. Bu geleneksel ve antik saree, Malyali kültürel mirasında eşsiz bir

⁴ <https://www.indoindians.com/madisaar-9-yards-saree-draping-significance-by-shanthi-seshadari/>

yere sahiptir. Günümüzde hem kültürel zenginliği ve tarihsel önemi hem de etnik modadaki diğer herhangi bir giysi ile eşleşmeyen görünümü nedeniyle oldukça tercih edilmektedir.⁵

Giyilmesi oldukça karışık görünen Mundum Nariyathum, kumaş şeridinin bir tarafı pilelenerek Malayalam'da *pavadi* olarak da adlandırılan jüponun içerisine uygun bir şekilde yerleştirilir. Daha sonra kumaşın diğer ucu sağ kalça boyunca göbek üzerinden sol omuza doğru tüm vücut üzerine çapraz bir şekilde yerleştirilir. Kumaşın geri kalanı pallu kısmı, sol omuzda kolun taşıyacağı biçimde serbest bırakılır. Daha önce *Mundum Nariyathum* stili saree'nin altına bluz giyilmezken, günümüzde çoğunlukla altın rengi olmak üzere çeşitli renklerde *Choli* olarak isimlendirilen bluz giyilmektedir.⁶

Resim 9. Mundum Nariyathum Stili Saree

9.6. Karnataka'nın Coorgi Stili

Coorgi Stili (Res. 10) Karnataka eyaletinden gelmekte olup, popüler bir tarzdır. *Coorgi stili* saree, adını bölgeden almakta ve kadınlara engebeli olan bölgede günlük yaşam pratiğinde kolaylık sağlayan giysi biçimi olarak tercih edilmektedir.

Resim 10. Karnataka'nın Coorgi Stili Saree

Bu stil saree'nin kullanımında, diğerlerinde olduğu gibi altta bir *Petticoat* olarak isimlendirilen jüpon giyilmektedir. Kumaşın bir ucu aynı şekilde jüponun etrafına sıkıştırıldıktan sonra, bol kalan kısım pileler halinde arka taraftaki aynı biçimde yer alan iç astarın içine yerleştirilmektedir. Pallu olarak adlandırılan kumaşın diğer ucu ise göğüs üzerinden (peştamal gibi) sol omuzun altından geçirilip, sağ omuzun üstünden dolandırılıp

⁵ <https://blog.utsavfashion.com/ensembles/mundum-neriyathum-sarees>.

⁶ <https://blog.utsavfashion.com/ensembles/mundum-neriyathum-sarees>.

göğüs kısmında çengelli iğne ile sabitlenmektedir. Bu saree ile birlikte, Coorg kadınları başlarına saree benzeri *Vastra* adlı bir şal takmaktadırlar.⁷

Sonuç

Kültürel bellek, birey ve toplum için geçmiş ve günümüz arasında bağlantıyı sağlayan somut ve soyut değerlerden oluşmaktadır. Her toplumun, tarihsel süreci içinde, kültürel özelliklerini ve beğenilerini aktaran, kendi millî bünyesine uygun olarak gelişen maddî değerleri mevcuttur. Maddî kültür öğelerinin belki de en önemlilerinden biri olan tekstil, kendisine yüklenen anlamlarla toplumların kültürel kimlik özelliklerinin yansımada en geniş verileri barındıran üretim alanlarından biri olmuştur.

Temelde insanı dış etkilerden korumak için üretilen tekstil, zamanla vücudu saran ve onunla bütünleşen bir yapıya dönüşmüş; coğrafi koşullar, iklim şartları, cinsiyet, yaş, ekonomik durum, sosyal yapı, toplumsal statü, etnik ve kültürel etkilerle şekillenmiştir.

Kendi iç dinamiklerine uyum sağlayan, kültürel gelişim ve yaşam sürecinde kökeninde koruma amaçlı olmasına karşın, süreç içinde geniş kültürel işlevler yüklenmiş olan Hindistan geleneksel giysisi saree, sanayi sonrası toplum ve küreselleşme sürecinde dahi kültürel özelliklerini koruyarak günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır.

Kimliğin kültürel yapısına ilişkin ipuçları sunan saree, halen var olan, dünyanın en eski giysi türleri arasında kabul edilmektedir. Kültürel zenginliğiyle her bölgede farklı özellikler barındıran bu giysi, kullanıldığı coğrafyada bozulmadan kalabilmiş, uluslararası tanınırlık kazanmıştır. Renk özellikleri ile adeta bir cümbüşü anımsatmaktadır.

Günümüzde de kültürel geçmişin izlerini taşıması açısından orijinalliğini korumayı başarmış olan saree geleneği, antik bir geleneğin devamı olsa da hiçbir şekilde popülaritesini kaybetmemiştir. Hala her yerde, önde gelen defilelerde, Bollywood'da, kırsal ve kentsel Hindistan sokaklarında öğrencilerin üzerinde dahi kimliği bozulmadan varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda bir toplumun kültürel özelliklerini yansıtması açısından böylesi bir geleneğin sürdürülüyor olması, günümüz şartlarında önemli bir durumdur.

Gelişen teknoloji ile birlikte küreselleşen tek tip giysi biçimi, birçok toplumun kendi giysi kültürüne yabancılaşmasına sebep olmuştur. Bu durumda toplumların kimlik kodlarının kaydedildiği yöresel, otantik, sanat değeri yüksek tekstil özelindeki giysi biçimlerinin korunup, gelecek kuşaklara tarihi bir belge olarak bırakılması kadar, güncellenerek yaşam içinde yer alan işlevsel giysiler olarak topluma kazandırılması önemsenmelidir.

Kaynakça

- Alay, Okan (2019). “Kültürel Bellek Bağlamında Geleneksel ‘Gej’ Dokuma Sanatı ve ‘Harkuşta’ Halk Dansı”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (64): 413-420.
- Artun, Erman (2006). “Adana ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim-Kuşam Geleneği”. *Halk Kültüründe Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslararası Sempozyumu*. Eskişehir. 1-19.
- Besli, Ertan (2012). “Eski Türkçe Ve Eski Türk Kültürü Açısından İnanç Sistemlerine Bağlı Kült İsimleri”. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1):401-411.
- Chishti, Rta Kapur (2010). *Saris Tradition and Beyond*. India: Roli Books.

⁷ <https://www.utsavpedia.com/attires/coorgi-sari-the-kodagu-style/>.

- Erden, Attila (1998), *Anadolu'da Giysi Kültürü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergür, Atila (2002). *Tekstil Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınevi.
- Fiske, John (1999). *Popüler Kültürü Anlamak*. Çev. Sülyaman İrvan. Ankara: Ark Yayınevi.
- Göçer, Ali (2012). "Dil Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 729: 50-57.
- Güngör, Mahmut (2013). "Giyim Kültürü ve Giysiye Sahip Olma Arzuları: Giyim Mandalası". *Ekev Akademi Dergisi*, 54: 205-211.
- Gür Üstüner, Semra (2017). "Tekstil Tasarım Tarihine Genel Bir Bakış". *Sanat-Tasarım Dergisi*, 8: 49-56.
- Harris, Jennifer (1995). *5000 Years of Textiles*. London: British Museum Press.
- Himam, F. Dilek (2013). "16. yüzyıl Giysi Tarihi Yazımı Üzerine: Giysilerde Doğu-Batı Etkileşimi, Egzotizm ve Güç". *Sosyal Bilimler Dergisi*, 29: 91-116.
- Kaikobad, Najmul Kadir-Sultana, F Farhana vd. "Sari-The Most Draping Attire Of Indian Sub Continental Women: A Critical Study". *Journal of Humanities And Social Science*, 19 (12): 18-24.
- Kaur, Koshalpreet-Agrawal, Anjali (2019). "Indian Saree: A Paradigm of Global Fashion Influence". *International Journal of Home Science*, 5(2): 299-306.
- Kozbekçi Ayranpınar, Selda (2018). "Giyim Modasında Kültürel Kimliğin Örneklerinden; Mola Aplikeleri". *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 8(2): 20-40.
- Köse, Hüseyin (2007). "Kültürel/Siyasal Bir Kimlikleşme Aracı Olarak Giyim-Kuşam Modası". *ICANAS-38*, 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*. Ankara. 451-472.
- Lynton, Linda (2002). *The Sari: Styles, Patterns, History, Techniques*. London: Thames and Hudson.
- Oskay, Nazan-Durna, D. Meltem (2014). "20. yüzyıl Türk Resim Sanatında Tekstilin Görsel Eleman Olarak Kullanımı". *Uluslararası Türk Sanatları, Tarihi ve Folkloru Kongresi/ Sanat Etkinlikleri*, Bosna-Hersek: 225-233.
- Pendergast, Sara-Pendergast, Tom (2003). *Fashion, Costume, and Culture: Clothing, Headwear, Body Decorations, and Footwear Through the Ages*. 5. ABD: UXL Press.
- Schick, Leslie (2003). "Osmanlı Kıyafet Albümleri". *Toplumsal Tarih*, 116: 115-120.
- Singh, Anita (2017). "Glory of Traditional Sari Draping Styles of India". *International Journal for Environmental Rehabilitation and Conservation*, 8: 12-16.
- Şeriatı, Ali (1995). *Medeniyet ve Modernizm*. Çev. Ahmet Yüksek. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Tezcan, Mahmut (1983). "Giyim Olgusuna Sosyo-Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16 (1): 255-276.
- Tomlinson, John (2013). *Küreselleşme ve Kültür*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Wilson, Kay (1979). *A History of Textiles*. Colorado: Westview Press.

Yağan, Şahin Yüksel (1978). *Türk El Dokumacılığı Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1-2:

Lynton, Linda (2002). *The Sari: Styles, Patterns, History, Techniques*. London: Thames and Hudson.

Görsel 3-4:

Kaur, Koshalpreet-Agrawal, Anjali (2019). "Indian Saree: A Paradigm of Global Fashion Influence". *International Journal of Home Science*, 5(2): 299-306.

Görsel 5:

<https://www.utsavpedia.com/attires/nivi-style-saree/> [18.05.2020].

Görsel 6:

https://www.viveos.net/video/Y_wE-W5bt5c/how-to-wear-nauva.html [18.05.2020].

Görsel 7:

<https://www.bestwebsite.in/2018/10/23/designer-saree-blouse-drapingbeautiful-wedding-sari-choli-stylist-drape/> [18.05.2020].

Görsel 8:

https://www.google.com/search?q=what+is+madisar&rlz=1C1CHZL_trTR748TR748&hl=tr&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=2ahUKEwj_id6_mr3pAhUPnxQKHblcA4IQ_AUoAXoECBUQAw&biw=1745&bih=881#imgrc=nqaMIUzTiNjXjM [18.05.2020].

Görsel 9:

<https://blog.utsavfashion.com/ensembles/mundum-neriyathum-sarees> [18.05.2020].

Görsel 10:

<http://www.indiamarks.com/how-to-wear-a-saree-in-coorgi-style/> [18.05.2020].